

DESPRE „21 DE RUBINI” ȘI ALTE FILME ROMÂNEȘTI „ANTI-BISERICĂ”

Autor: Petru Dimitriu | 14 iunie 2024

În urmă cu o lună, pe 6 mai, ceva cu totul neobișnuit s-a petrecut în eterul unei televiziuni românești. În locul obișnuitelor dezvăluiri din sfera politică și para-politică, intercalate cu nesfârșite și obsedante calcule privitoare la pensii, pe *Realitatea Plus*, televiziune de știri, s-a difuzat un film. Ciudățenia continuă: filmul, care lovește puternic în Biserica Ortodoxă Română, este regizat chiar de un preot și difuzat cu un *timing* aproape stupefiant: în plină sărbătoare a Paștilor. Cu toată vâlva iscată în jurul lui, dar poate, mai ales, având în vedere tematica veșnic controversabilă a corupției din Biserică, nu mă îndoiesc că audiența filmului televizat a fost mare. De fapt, eu însumi m-am așezat, ca niciodată, în fața televizorului, pentru a-l viziona, cu intenția inițială de a înțelege cum se încadrează acesta în seria de filme din noul val al cinematografului românesc care abordează cu poftă, printre altele, și tematica corupției morale și a înapoierii care bântuie în Biserică, contaminându-i pe clerici și credincioși deopotrivă.

Pe această linie, a filmelor care pot fi înțelese, cel puțin superficial, ca fiind „anti-Biserică”, un predecesor reductibil ar putea fi *După dealuri*, regizat de Cristian Mungiu. Pelicula din 2012, inspirată puternic din tragedia „exorcizării” fatale a unei maici la o mănăstire din județul Vaslui, este, fără doar și poate, un film artistic. Cromatica rece, atmosfera sumbră și austeră care predomină pe tot parcursul filmului creează un tablou simbolist, care îi prefigurează deznodământul tragic. Personajele principale își rostesc replicile cu un puternic accent moldovenesc, sugerând – categoric incorect politic astăzi – un oarecare primitivism cognitiv. „Poate ai uitat să zici ceva la spovedanie” este reacția duhovnicului mănăstirii atunci când Alina, iubita din adolescență a rasoforei Voichița, suferă un prim episod psihotic la gândul că cele două vor rămâne despărțite pentru totdeauna. Deși depășiți de situație și confrunțați cu specialiști care-și practică meseria cu superficialitate, membrii comunității mănăstirești sunt, totuși, mânați de cele mai sincere bune intenții. Tema pe care o introduce finalul filmului este ambiguitatea morală: vinovăția morală pentru moartea Alinei, spre deosebire de cea juridică, este dificil de atribuit. Principala secvență flagrant nepotrivită o socotesc a fi la începutul filmului, când pe o tăbliță de pe gardul mănăstirii se citește dictonul „Crede și nu cerceta”, atât de frecvent asociat în mod tendențios și cu totul eronat cu spiritul creștin.

Cinci ani mai târziu, filmul *Un pas în urma serafimilor*, regizat de Daniel Sandu,

relatează despre *coming-of-age*-ul oprimat al elevilor seminariști, viitori preoți. În acest film, clericii sunt prezentați, practic invariabil, ca niște oameni meschini și duplicitari, cu episcopi care se desfată grosolan în *bling bling*-uri opulente și în supunerea superstițioasă a credincioșilor simpli și care propagă în ierarhia de sub ei o înfiorătoare lipsă de verticalitate. Aceasta ajunge și se acumulează, cu prisosință, până la bieții seminariști care intră inocenți, *tabulae rasae*, în instituția care le va acapara toată adolescența. Este un film conceput, parcă, pentru a valida preconcepțiile celor care înfierează și disprețuiesc clerul, în care nevrednicia preoților este confirmată iar și iar, aproape obsesiv, în urma căruia Biserica rămâne caracterizată monocrom, simplist și convenabil pentru mulți dintre criticii ei: o mare mascaradă morală și cam atât. Punctat de câteva secvențe ce amintesc în mod simpatic de *Dead Poets Society*, filmul pare, per total, un gest de frondă post-adolescentină resentimentară, în care personajele sunt împărțite foarte clar și generalizant în oprimați și opresori.

Anul 2017 ar fi fost, după unele surse, și anul finalizării versiunii inițiale a filmului *21 de rubini*. La difuzarea lui pe *Realitatea* de acum o lună, am rămas cu impresia unui film bizar, care m-a surprins mai degrabă neplăcut și în feluri în care nu m-am așteptat. Firul narativ principal ar fi fost construit, inițial, în jurul sinuciderii unui adolescent sub presiunea vinovăției sacrificiului imens al părinților pentru a-l înscrie, oferind mită, la seminarul teologic. Astfel, el ar fi urmat, predictibil, o linie tematică abordată și în trecut de părintele Mega, ca de exemplu în romanul *Pântecul desfrânatei*: corupția din sânul Bisericii. Șase ani mai târziu, acest fir narativ apare, însă, într-un plan secund și este intercalat amețitor în noua structură a filmului, care se constituie într-un discurs cu foarte pronunțate tușe politice.

Într-un film dens, de aproape două ore și jumătate, părintele regizor s-a străduit să puncteze rapid și strident multiple evenimente din istoria recentă și foarte recentă a României: implicarea în intervenția NATO din Iugoslavia, pandemia, războiul din Ucraina și ambițiile curente de a fi admisă în spațiul Schengen. Pretenția debordantă a filmului de a reinterpreta toate aceste evenimente, de a citi cu voce tare printre rânduri și de a scrie o istorie contemporană dedesubtologică este atât de vădită încât dimensiunea artistică a filmului este, într-o mare măsură, compromisă. Filmul abundă de personaje și momente clișeice, unele de complexitatea celor din *Garcea și oltenii* sau din serialul popular-educational *Las Fierbinți*. Până și cel mai neantrenat ochi poate recunoaște cu ușurință în peliculă omologi ai mai multor persoane publice: Klaus Iohannis, patriarhul Daniel, episcopul Sofronie al Oradiei, chiar și pe Dana Budeanu, dar și trei personaje generice stereotipic invocate în narativele „anti-sistem” drept vectori ai forțelor care caută să țină statul român sub control: înaltul demnitar european, purtător al decadenței morale occidentale, *americanu’* veșnic trăgător de ițe, îmbrăcat și el stereotipic într-un costum de cowboy, dar și mafioul-om al serviciilor care sugerează că ar conduce țara din cvasi-anonimat.

Surprinzător, în acest film, Biserica Ortodoxă Română apare ca fiind nu o instituție retrogradă ci, dimpotrivă, una aservită forțelor occidentale decadente moral, cu care conducerea de la cel mai înalt nivel se aliază în mod convenabil pentru a-și menține influența în rândurile populației. În varianta finală a peliculei, personajul principal este sora tânărului răpus de remușcări, procuroarea identificată adesea cu Laura Codruța Kövesi (paralelă pe care eu o găsesc discutabilă), mână în acțiunile sale de un veritabil sentiment al dreptății alimentat de drama personală a pierderii fratelui. Spre finalul peliculei, discursul primarului audiat descrie de la nivelul politicianului de la baza lanțului trofic mult promovată luptă anti-corupție în spațiul autohton și regional: în timp ce înalții demnitari corupți sunt de neatins, lupta anti-corupție din țară îi vizează pe micii demnitari care au comis ilegalități mărunte, justificate de intenții benigne, chiar dacă în afara literei legii. Îndepărtată mișlește atunci când se arată potrivnică intereselor oficialilor influenți, procuroarea pierde copilul pe care-l avea în pântec. Urmează o scenă bizară, deși altminteri frumos realizată: în atmosfera eterică din interiorul bisericii aproape goale în care procuroarea se reculege după aflarea tristei vești, se aude imnul *Nu pricep, Curată* interpretat mlădios de un dascăl neacompaniat, trasând o paralelă cu totul nepotrivită între sarcina pierdută a magistratului și nașterea miraculoasă a Fecioarei. În încheierea filmului, deziluzionată și spășită, tânără procuratoare, mai nou inculpată ea însăși, răspunde cu înfrângere întrebării sfâșietoare a tatălui ei amnezic: „De unde ești?” - „De nicăieri.”

Un film ciudat, în care aspectul artistic este copleșit de o intenție cu iz propagandistic vădită de graba de a puncta cât mai multe atacuri la clasa politică românească, dar și de alegerea de a-l ancora explicit în actualitatea ultimilor doar câțiva ani - îndrăznesc să mă întreb, cine va mai recunoaște peste 25-30 de ani în figurile actorilor pe cele ale lui Klaus Iohannis sau ale patriarhului Daniel? În felul lui, e un film curajos, un gest de frondă în care atât criticii Bisericii, cât și membrii ei vor regăsi argumente pentru propriile opinii, dar care-i surprinde pe toți printr-o critică argumentată din direcții pe care nu suntem obișnuiți să le vedem în spațiul public; un film care se vrea o radiografie complexă a societății românești, ce se încheie fără un deznodământ clar, cu un „final rusesc”. Nu în ultimul rând, e un film în jurul căruia gravitează multe necunoscute: De ce a fost refăcut la șase ani după ce finalizarea lui a fost anunțată? Cum a ajuns difuzat pe Realitatea în a doua zi de Paști, după ce, timp de luni de zile, a fost clamată cenzurarea lui? Cum și-a permis un preot să lanseze o critică atât de amplă la adresa Bisericii și propriului eparh, cărora, în teorie, le este subordonat în manieră aproape feudală, având în vedere că, în Biserică, obediența față de superiorii pe linie spirituală este impusă aprig și chiar ridicată la rang de virtute? Și, în final, ce încearcă să fie acest film? O alegorie a situației socio- și geopolitice din România contemporană? O răfuială intra-bisericească? O bombă propagandistică (eșuată)?

21 de rubini nu se înscrie în liga filmelor care să-i încânte pe cei care tresaltă la pseudo-argumente ieftine împotriva Bisericii de tipul „spitale, nu catedrale” sau „crede și nu

cerceta” pentru că este, totuși, o critică mult mai nuanțată, suficient de complexă încât să necesite un deciptaj pentru a putea fi consumată, de pildă, de un tânăr oarecare din Generația Z. Strict în sensul manierei în care exprimă și prezintă această critică, filmul este un adevărat reper: este primul film românesc care prezintă fidel și nuanțat realitățile cu care se confruntă Biserica, profitând în mod limpede și de regia unuia care nu doar cunoaște sistemul din interior, ci este și un veritabil teolog. Ar fi putut să rămână drept un film artistic reușit care, fără a pone gri învățătura sau practica creștină, să dea o bine-meritată palmă ipocriziei și duplicitarității care-i caracterizează, în chip tragic, pe unii dintre ierarhii noștri. Cu toate acestea, șirul de neclarități pe care l-am enumerat mai sus, densitatea referințelor redundante la problemele curente, multitudinea clișeelelor și stridența personajelor umbresc meritul inițial al filmului, motiv pentru care voi încheia și eu în același ton: concluziile le va trage fiecare pentru sine.

Imagini: O scenă din filmul „21 de rubini”